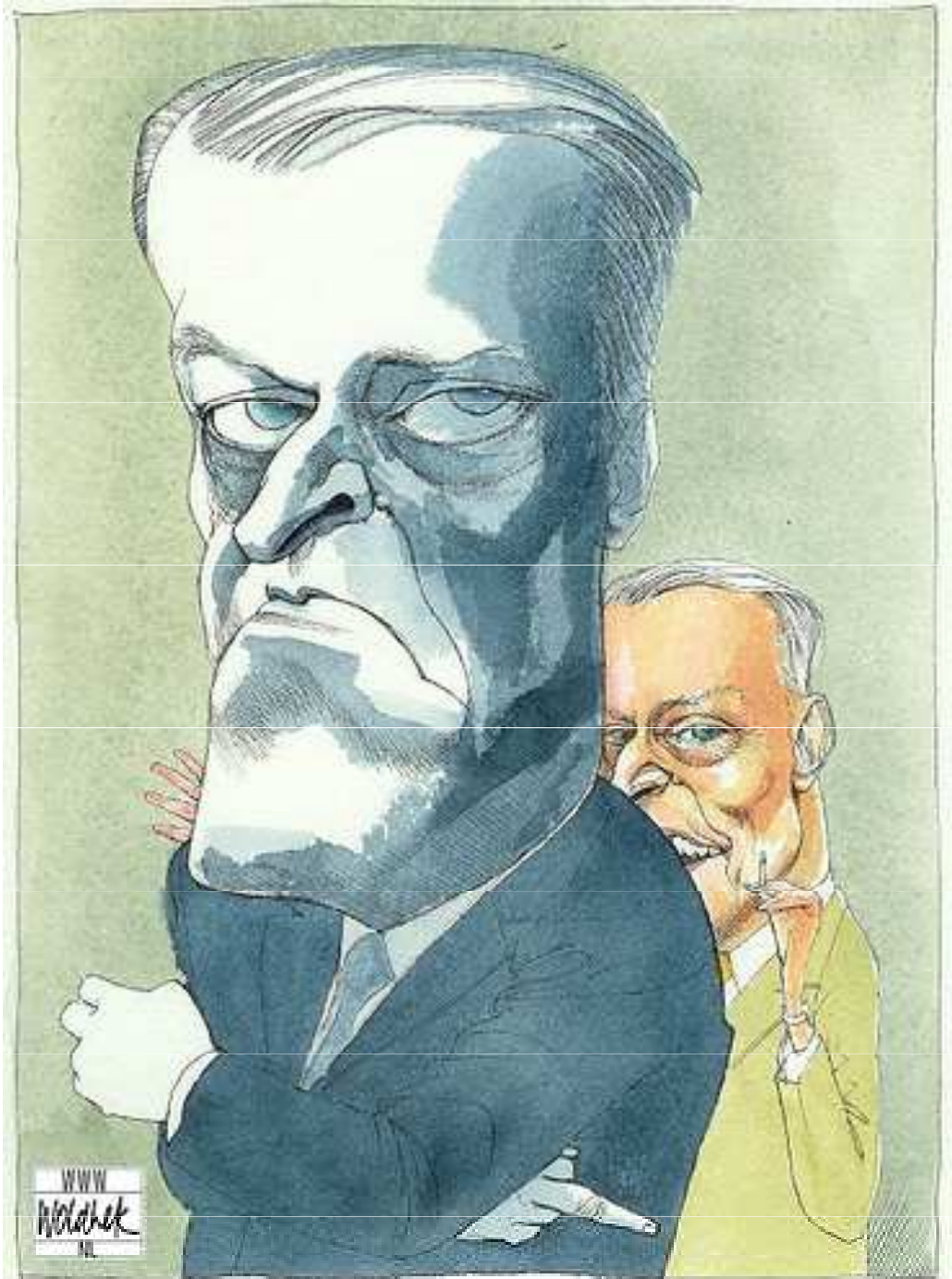

W.F. Hermans

Hermans: bronnen

- <http://www.willemfrederikhermans.nl/>
- Hermans in het *Kritisch literair lexicon*
- *Nederlandse literatuur in een notedop*
- *Literatuur van de Moderne Tijd*
- *Altijd vogels die nesten beginnen*

Hermans: “de grote drie”

Harry Mulisch

Gerard Reve

Willem Frederik Hermans

Hermans: leven

- Academicus (fysische geografie)
- Amsterdam, Groningen, Parijs, Brussel
- Polemist [=>]

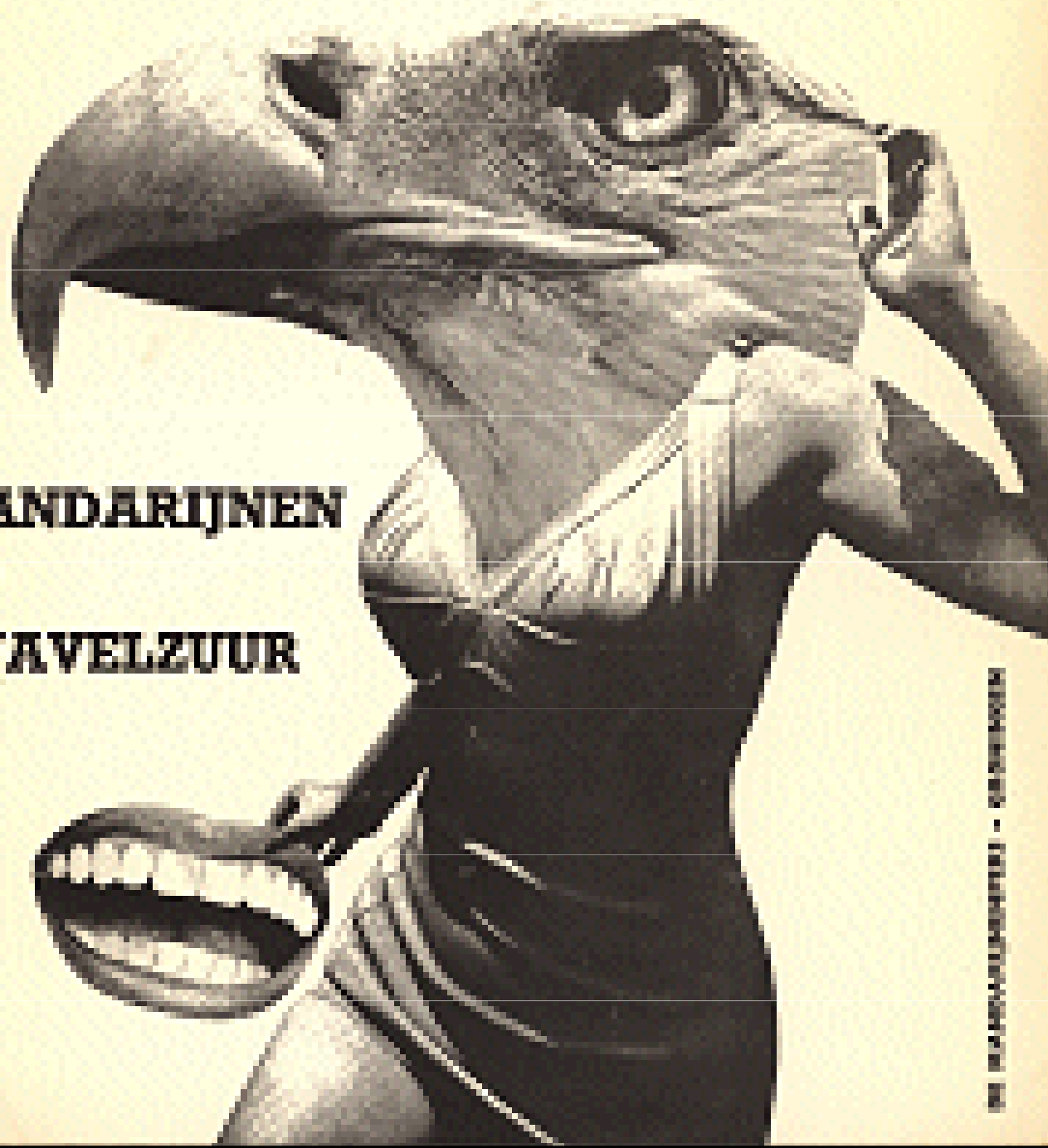

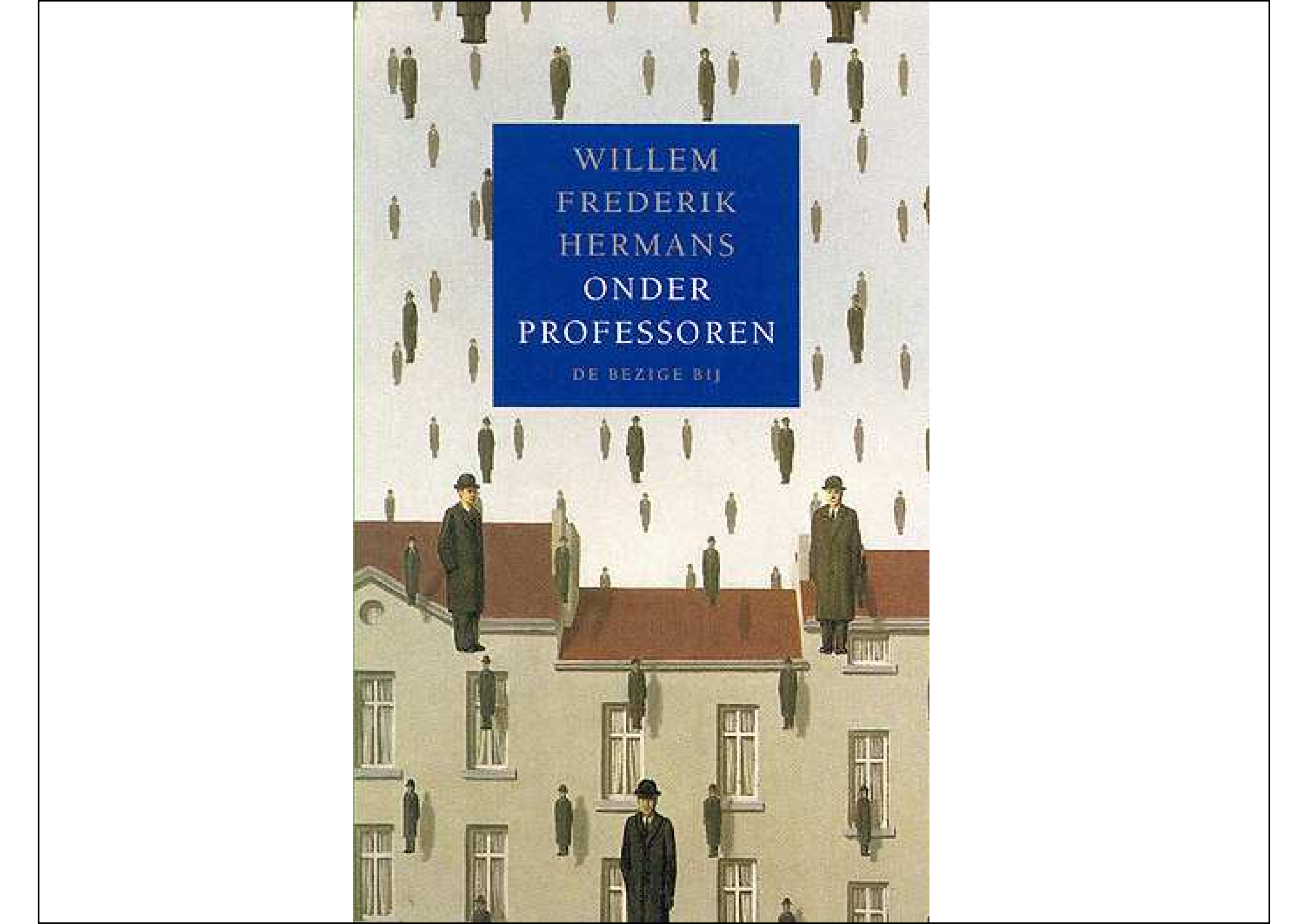
william frederik hageman

**MANDARIJNEN
OP
ZWAVELZUUR**

WILLEM-FREDERIK HAGEMAN

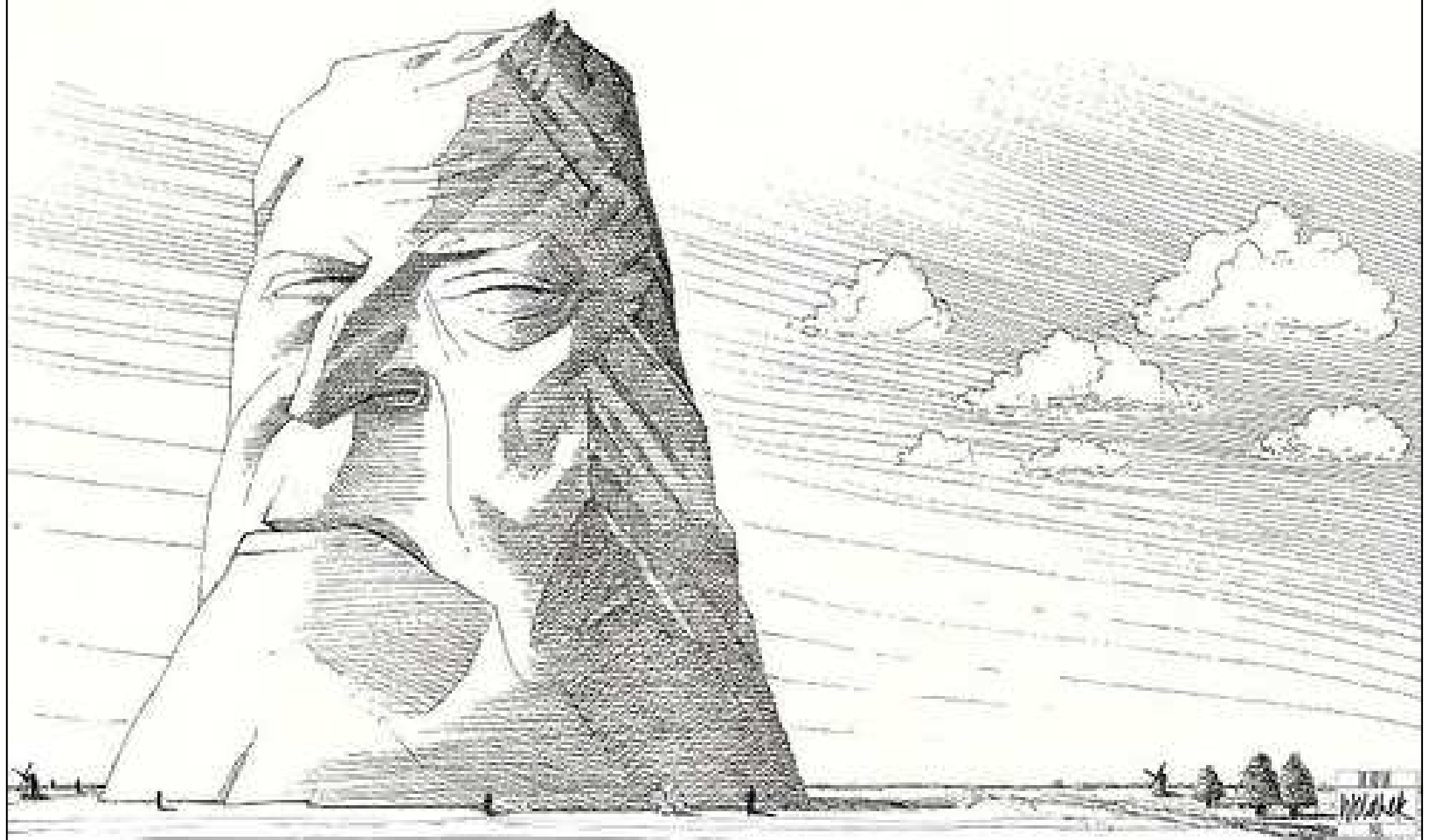
WILLEM
FREDERIK
HERMANS
ONDER
PROFESSOREN

DE BEZIGE BIJ

Hermans: de polimist

- <http://nl.youtube.com/watch?v=9NZ3vXacHhY>

Hermans: proces

“De katholieken! Dat is het meest schunnige, belazerde, onderkruiperige, besodemierterde deel van ons volk! Maar die naaien er op los! Die planten zich voort! Als konijnen, ratten, vlooiën, luizen! Die emigreren niet! Die blijven wel zitten in Brabant en Limburg met puisten op hun wangen en rotte kiezen van het ouwels vreten!” *(Ik heb altijd gelijk (1951))*

**ik heb
altijd
gelijk**

WILLEM FREDERIK HERMANS

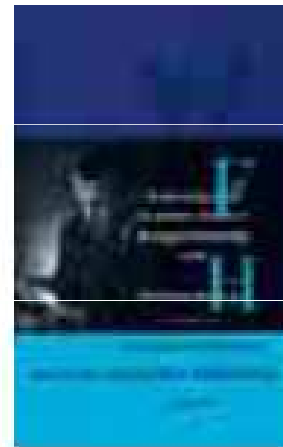
Schandaal!

Nederlanders staan bekend als een mondig volk. Die reputatie getrouw klinkt uit de Nederlandse letteren geregeld gekraakeel op. Vijf geruchtmakende boeken in vogelvlucht. **MARC REYNEBEAU**

W.F. HERMANS

Plastisch was het wel: 'De katholieken! Dat is het meest schunnige, belazerde, onderkruiperige, besodemieterde deel van ons volk!' Zo foeterde een personage nog een eind door in de roman *Ik heb altijd gelijk* (1951) van Willem Frederik Hermans (1921-1995).

Een voorpublicatie ervan in het literaire blad *Podium* bracht een perscampagne op gang ('smeerslapperij', dixit *de Volkskrant*), het tijdschrift werd in beslag genomen en op bevel van de (katholieke) minister

van Justitie mocht Hermans zich voor de rechter verantwoorden wegens het beledigen van een volksdeel.

Hermans argumenteerde dat de strafvervol-

ging tegen hem neerkwam op een aanval tegen de literatuur. De uitval tegen de katholieken was immers niet geschreven als een loze belediging, maar als de tirade van een over de samenleving ontgoocheld soldaat. Niet alleen de katholieken moesten het trouwens ontgelden. De rechter gaf Hermans gelijk.

Hermans: wereldbeeld

- Kritische uitlatingen over katholieken, maar ook over andere groepen
- “Idealen zijn de kleuren van een blinde en de oorsuizingen van een stokdove” (*Ik heb altijd gelijk*)

Hermans: wereldbeeld

“Daar liggen ze, de protestanten, de katholieken, de gereformeerden en de luthersen! De socialisten en de liberalen. Allemaal hebben ze jullie gestuurd! Daar liggen ze zich wat te verbeelden, daar zijn ze bezig met kinderen maken! Of er nog niet genoeg zijn! Het hoogste kinderaantal van de wereld! Dat hebben zij! Het laagste sterftcijfer! In tien jaar gegroeid van acht op tien miljoen, dat zijn wij! De hoogste bevolkingsdichtheid van Europa, die kun je bij ons vinden! Maar geen huizen! Verrekken kan je in de kou!” *(Ik heb altijd gelijk)*

Hermans: wereldbeeld

- De werkelijkheid is chaotisch en onkenbaar ↔ geloof, idealen,.....
- “het sadistisch universum”

HET SADISTISCHE UNIVERSUM

Willem Frederik
HERMANS

Hermans: wereldbeeld

“Volgens Hermans was de mens overgeleverd aan het blinde noodlot, en werden relaties tussen mensen geregeerd door ‘**moedwil en misverstand**’ – de titel van een verhalenbundel van hem, uit 1848. zijn pessimistische wereldbeeld, vol tragisch mislukkende personages en ondernemingen, doopte hij zelf ‘**het sadistisch universum**’.”

MOEDWIL

MISVERSTAND

WILLEM FREDERIK HERMANS

Hermans: wereldbeeld

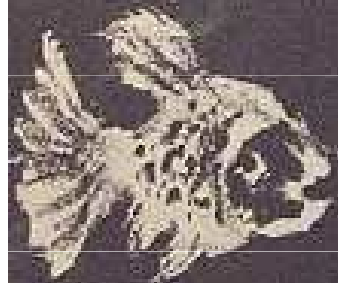
- Iedereen scheidt een eigen “mythische” werkelijkheid (poging zin te geven)
  - “Deze benen schaal met zijn bekleding van beweeglijk vel, daar komt alles vandaan: de andere mensen, de wereld, de oorlog, de dromen, de woorden, de daden die zo vanzelf gaan dat men zich niet kan voorstellen ooit tot nadenken in staat geweest te zijn [...]” (*Het behouden huis*)

WILLEM FREDERIK HERMANS

HET
BEHOUDEN
HUIS

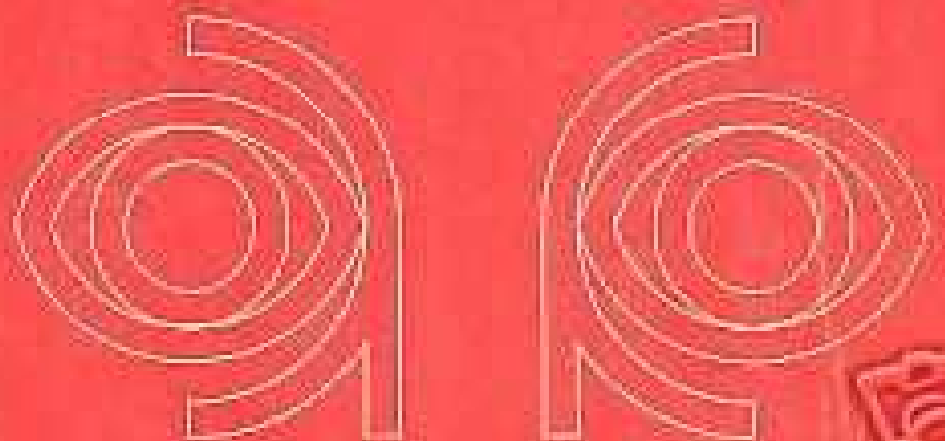

Hermans: wereldbeeld

- De wereld, en dus ook “de andere” is onkenbaar

“Ik keek hem aan zoals je meestal naar andere kijkt: zonder werkelijk iets van ze af te weten, door gebrek aan bewijs gedwongen aan te nemen dat zij wel ongeveer hetzelfde zijn als je zelf bent.” (*Het behouden huis*)

**WILLEM
FREDERIK
HERMANS:
NOOIT MEER
SLAPEN**

Hermans: wereldbeeld

“Ik heb de grootste moeite mijn ogen nog eens te laten gaan over alles dat niet veel is: stenen, mist. Ik ben niet treurig. Ik heb alleen groot medelijden met de andere mensen die zo ver van mij vandaan zijn en al had ik een radiozender tot mijn beschikking, het zou geen nut hebben hun te zeggen wat ik denk. Ik kan hen niet begrijpen en zij mij evenmin. De gekste sprookjes zijn niet uit hun hersenen weg te branden [...].” (*Nooit meer slapen*)

Hermans: existentialisme

- Søren Kierkegaard, Friedrich Nietzsche,...
- Jean-Paul Sartre, Albert Camus

Hermans: existentialisme

- "L'enfer, c'est les autres." ("De hel, dat zijn de anderen") (Sartre, *Huis-clos*)
- "L'homme est condamné à être libre." ("De mens is ertoe gedoemd om vrij te zijn") (Sartre, *L'existentialisme est un humanisme*)
- "Jamais nous n'avons été aussi libres que sous l'occupation allemande." ("Nooit zijn we vrijer geweest dan onder de Duitse bezetting") (Sartre, *Situations, III*)

Hermans: existentialisme

- Albert Camus, *Le Mythe de Sisyphe* (1942)
- Albert Camus, *L'Étranger* (1942)

Hermans: existentialisme

“Veel Nederlandse naoorlogse romans bevatten noties van angst, wantrouwen, vervreemding, eenzaamheid en de overtuiging dat het bestaan zinloos is, vaak in typisch existentialistische bewoordingen bevat. De hoofdpersoon Arthur Muttah uit *De tranen der acacia's* van W.F. Hermans bijvoorbeeld ervaart het leven als ‘doolhoven die hij nooit in alle richtingen zou kunnen doorkruisen’ en voelt zich als ‘een mier dwalend door een spons’.”

Hermans: kunstopvatting

- Roman = geen waarheidsgetrouwe weergave van de werkelijkheid
- Roman = een constructie
- Het zijn de personages die de chaos en de onzekerheid ondergaan

Hermans: kunststopvatting

- “[Zijn personages] bereiken hun doel niet, door tegenwerking, misleiding en bedrog van anderen, door eigen nalatigheid, aarzeling en psychische remmingen, door gebrek aan feitenkennis of doordat zij verkeerde conclusies trekken uit de informatie waar zij over beschikken. En als zij hun doel wel bereiken, dan blijkt dit vaak het tegenovergestelde van wat zij hadden gezocht.” (vgl. existentialisme)

Hermans: kunststopvatting

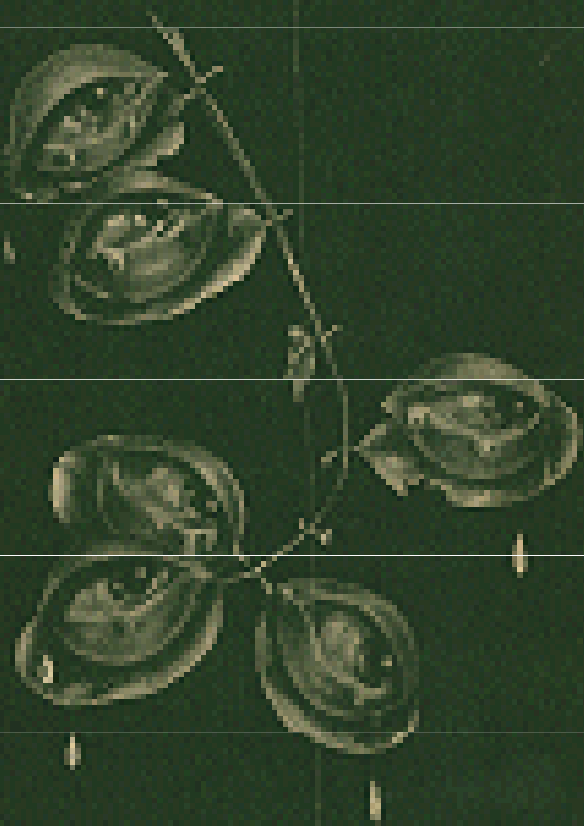
- => De waarheid is niet te achterhalen.

Cf.

De tranen der acacia's

De donkere kamer van Damokles

WILLEM FREDERIK HERMANS

DE TRANEN DER
ACACIA'S

Hermans: *De tranen der acacia's*

“In zijn *De tranen der acacia's* (1949) is onduidelijk wie verzetsheld en wie collaborateur is. het is een ontnuchterend commentaar op Bijtjesdag en de verering van verzetshelden: de kwestie van goed of fout in de oorlog was niet eenvoudig.”
(Nederlandse literatuur in een notepad)

Hermans: situering

Escapisme ↔ ontluistering, desillusie

Hermans: situering

Escapisme ↔ ontluistering, desillusie

- *De avonden* van Gerard Reve
- *Eenzaam avontuur* van Anna Blaman
- *De tranen der acacia's* van Hermans

Hermans: situering

- *De avonden* van Gerard Reve
- *Eenzaam avontuur* van Anna Blaman
- *De tranen der acacia's* van Hermans

Vernieuwing in de naoorlogse roman:

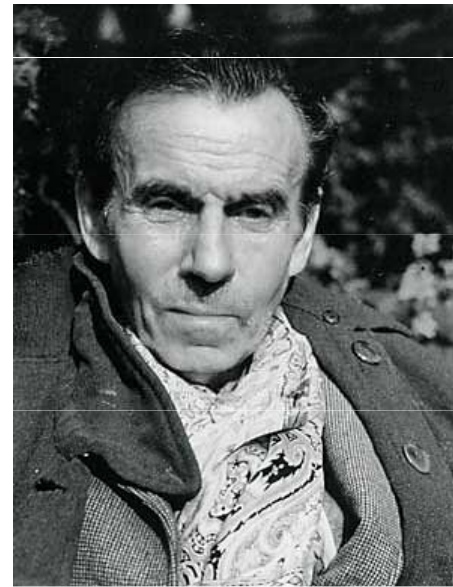
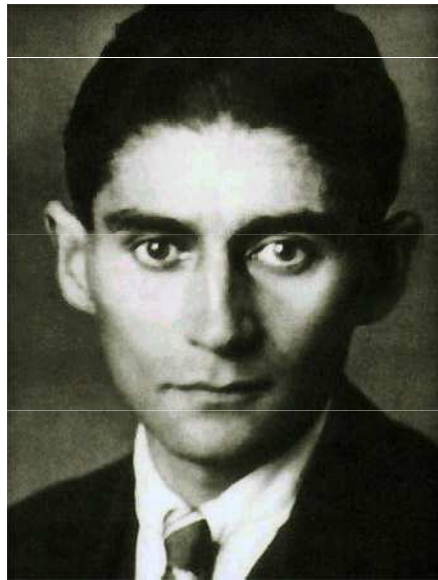
- Moreel verwerpelijke thematiek
- Levensvisie: “het sadistisch universum”,
het bestaan is absurd

Hermans: situering

Verwante auteurs:

- Franz Kafka
- Louis-Ferdinand Céline

Hermans: situering

Verwante auteurs:

- De (Franse) surrealisten
- Ferdinand Bordewijk (*Fantastische vertellingen*)

Hermans: situering

Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus* (1921)

- W.F. Hermans schreef het pamflet het pamflet Wittgenstein in de mode (1967)
- En vertaalde in 1975 de *Tractatus*

Hermans: *De donkere kamer van Damokles*

- Inleiding – cf. recensie Milan Kundera
- Fragment + bespreking

BLUFBOEK

061

Honderd hoogtepunten uit de moderne literatuur. Voor in uw boekenkast, op recepties en bij vrienden.

W.F. HERMANS De donkere kamer van Damokles

1958

Bestaat Dorbeck eigenlijk wel? Die befaamde vraag staat nu al bijna vijftig jaar lang open. Sedert de roman *De tranen der acacia's* (1949) en een eerste reeks felle uithalen naar critici (later gebundeld in *Mandarijnen op zwavelzuur*, 1964) genoot Willem Frederik Hermans al een hele tijd de status van beloftevol schrijver toen in 1958 *De donkere kamer van Damokles* verscheen. Hij had er zes jaar aan gewerkt. De reserve van de kritiek voor de nukkige en eigenwijze dwarsligger sloeg in geen tijd om in algehele bewondering en lof. Dat had in niet geringe mate met Dorbeck te maken.

We schrijven 1940. Henri Osewoudt heeft een bescheiden winkeltje met rookwaren met een depot van fotoafdrukken. Vlak na de inval van de Duitsers komt een zekere Dorbeck langs, officier van het Nederlandse leger, met de vraag een rolletje film te ontwikkelen en de foto's op te sturen. Omdat Osewoudt en hij dezelfde gestalte hebben (ze lijken ook op elkaar) vraagt Dorbeck een burgerpak te leen. Van dan af wordt Osewoudt meegesleept in het verzet. Op verzoek van Dorbeck, die hij nog maar nauwelijks te zien krijgt, vermoordt hij zelfs koelbloedig collaborateurs. Vriend en vijand verwarren hem daarbij wel eens met Dorbeck. Bij de bevrijding pakken de Nederlandse instanties Osewoudt tot zijn verbazing op als verrader. Alles wat hij inroept om zich te verantwoorden pleit nu tegen hem. Iedereen die in zijn voordeel zou kunnen getuigen, is dood of onbereikbaar. Van Dorbeck, die hem met een vingerknip zou kun-

nen ontlasten van alle schuld, is geen spoor terug te vinden. Uiteindelijk suggereert een psychiater dat Dorbeck misschien nooit meer dan een hersenschim van hem geweest is, een afsplitsing van zichzelf die zijn schuld moet dragen.

Bestaat Dorbeck eigenlijk wel? In ieder geval slaapt Hermans de lezer meesterlijk mee in een situatie waarin de werkelijkheid niet meer van de illusie te onderscheiden is. Het is onmogelijk te zeggen waar of wanneer de misleiding aanzet.

John le Carré, auteur van het beroemde en verfilmde *The spy who came in from the cold* (*Spion aan de muur*), met een spectaculaire onthulling van een illusoire werkelijkheid als clou, liet zich ooit zeer lovend uit over *De donkere kamer van Damokles*. Repliek van Hermans: 'Ik heb de indruk dat hij zijn *Spy* voor een groot deel op mijn boek heeft gebaseerd.' Zo kennen we hem. In 1962 verfilmde Fons Radema-

kers de roman met als titel *Als twee druppels water*. De onenigheid tussen de auteur (die het eerste scenario schreef) en de cineast (die het afwees als te lang en er zelf een schreef) werd breed uitgesmeerd in de pers. Rademakers bracht Dorbeck na de oorlog nog in beeld. Te weinig dubbelzinnig, vond Hermans. Dorbeck moest evengoed realiteit als een fantasie van Osewoudt kunnen zijn. Het was Hermans echter finaal niet om waarheid of illusie te doen geweest, stelde hij in een lange repliek op Rademakers in het tijdschrift *Podium* in 1963, maar om de onkenbaarheid van de historische werkelijkheid. In vergelijking met die van een natuurkundige is 'de waarheid van de historicus niet veel meer dan een fabel, een mythe of het waansysteem van een paranoïalijder.' Zo hebben we hem altijd gekend. (Jos Borré)

ONLINE
www.standaard.be/blufboek

Willem
Frederik
Hermans
*De donkere
kamer van
Damokles*

Willem Frederik
Hermans **De
donkere
kamer van
Damokles**

Hermans: bekendste werken

De tranen der acacia's (1949)

Ik heb altijd gelijk (1951)

*De donkere kamer van Damokles (1958) –
fragment*

Nooit meer slapen (1966)

Willem Frederik Hermans
De donkere kamer van Damokles

WILLEM
FREDERIK
HERMANS
NOOIT
MEER
SLAPEN

WILLEM FREDERIK HERMANS
UIT TALLOOS VEEL MILJOENEN

Hermans: het groteske

- *De God Denkbaar Denkbaar de God* (1956)
- Fragment + bespreking

W *Jr.* Her **man** s

De **GOD**

denk *baar*

den **kB** aar

De
GOD

